PIENIĄDZ PAPIEROWY

POD REDAKCJĄ TADEUSZA SOLSKIEGO

ILUSTROWANY DODATEK KWARTALNY DO „ZAPISKÓW NUMIZMATYCZNYCH“

Nr. 3—4. LIPIEC — GRUDZIEŃ 1926 ROK I.

Z HUMORYSTYKI NUMIZMATYCZNEJ.

Dla numizmatyków przyszłości, przedstawiać będzie moneta wojny światowej wdzięczny przedmiot najróżnorodniejszych dociekań. Pieniądze kruszcowe nie wiele nastręczą zagadnień, bo jakby na zamówienie ukryły się w skrytkach, a nowych nie wybijano. Zniknięcie ich jednak gwałtowne, dało z konieczności żywot całemu mnóstwu pieniędzy papierowych i ich „ersatzom“ w postaci bonów. Banknoty te kłopotu przyczynią kiedyś niejednemu zbieraczowi i numizmatykowi, który ledwie orjentować się będzie mógł w ich natłoku.

Gdy kraj nasz opływał krwią i pożogą, w innych prowincjach panował humor, nie dziw więc, że i na temat tych banknotów sypało się sporo dowcipów i drwinek. Znane są z dziejów numizmatyki, najrozmaitsze dowcipy, anegdoty, przysłowia, aluzje i t. p. związane z rozmaitemi monetami [1]). Najczęściej wiązały się one z wyobrażeniami bitemi na nich, albo też z literami podającemi w skróceniu inskrypcje, czyli t. zw. legendę. U nas np. znane są monetki zwane „płaczem ludzkim“, od początkowych liter L. P. Powszechnie też znane są t. zw. „Cosel gulden“ bite w 1707 r. przez króla Augusta. Do wielu zaś monet świata dorobili dowcipnisie mniej lub więcej dowcipne pomysły skróceń. Doskonałem polem do popisów w tym kierunku były zwłaszcza niefortunne omyłki, niespostrzeżone wczas w mennicy, jak w najnowszych czasach trafiło się znanym już dziś hrywnom ukraińskim. Narazie zanotujemy, co znane jest o monetach państw centralnych, z któremi losy nasze związane były, niestety przez 100 lat z górą.

Niefortunna dekoracja austrjackich dwu koronówek zielonych, podsunęła odrazu dowcip, który trudno tu powtarzać, chociaż tak jest charaktery-

---

[1]) Wiele takich szczegołów, w tem kilka odnoszących się i do polskiej numizmatyki podaje lekarz wrocławski D. Jan Christjan Kundmann w dziele pod tytułem: Nummi singulalares oder Sonderbare Thaler und Müntzen, so oft wegen einer kleinen Marque, oder theils curieusen Historie, theils fabelhafften Mährchen, von denen Müntz-Liebhabern hochgeschätzet, etc. Bresslau und Leipzig, bey Michael Hubert, 1734.

styczny dla epoki legitymacji i przepustek bez liku. Nieszczęsne te dwukoronówki uznano za legitymacje dla wesołych cór Koryntu.

Nie uszły dowcipnisiom i następne dwukoronówki czerwone, na których przez odpowiednie zestawienie wyraźnie czytało się, jak widać to na załączonej podobiźnie, iż płakać (weinen) przyjdzie po wojnie przegranej. By krzywda nie stała się odwrociu w języku węgierskim i jemu przypięto łatkę wcale dowcipną a jak przyszłość okazała prawdziwie proroczą. Oto początkowe litery Banku austryjacko-węgierskiego (Osztrák Magyar Bank) czytano jako: „O Mój Boże“, „Ostatnia Moneta Bankructwa“. Kurjozum w swoim rodzaju, to reprodukowana tu jednomarkówka, na której jakiś zapalony hakatysta wybił stampilą hasło „Gott strafe England“, od którego rozbrzmiewały swego czasu całe Niemcy. Stało się inaczej, kto inny pokarany został, ale numizmatyk przyszłości będzie miał na co ostrzyć sobie apetyt, bo banknoty z podobnym napisem z pewnością należeć będą do poszukiwanych rzadkości. *Fr. Prus.*

WOLNE MIASTO GDAŃSK.

Gdańsk wraz z okręgiem wydzielony z Rzeszy Niemieckiej traktatem Wersalskim jako Wolne Miasto dzielił jeszcze pewien czas pod względem monetarnym wspólne z Niemcami losy w niebywałej w dziejach świata inflacji marki papierowej, aż doszedł, poprzez przejściowy okres teoretycznego liczenia wedle równi dolarowej, do własnej waluty, guldenowej, opartej na funcie angielskim.

Ze względu na przesłanki historyczne, oraz węzły łączące obecnie Polskę z Gdańskiem, emisje gdańskie cieszą się powszechnem zainteresowaniem polskich zbieraczy. Dlatego podajemy poniżej szczegółowo opracowany przez p. Hendlera katalog emisji Gdańska i miejscowości leżących na obecnem terytorjum Wolnego Miasta począwszy od 1914 roku.

Redakcja.

Okres markowy:

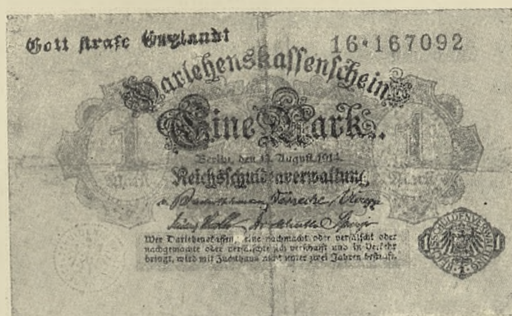
Magistrat:

1. 10/8 1914 fen. 50, mk. 1, 2, 3.
2 a) 9/12 1916 „ 10, 50, papier biały.
2 b) 9/12 1916 „ 10, 50, papier szary.
3. 1/11 1918 „ 50.
4. 12/10 1918 mk. 5, 20, Nr. czarny lub czerwony.
5. 15/11 1918 „ 20.
6 a) 15/4 1919 „ 50, tło jasno-zielone, druk ciemno-zielony.

2
DIE OESTERREICHISCH-UNGARISCHE BANK ZAHLT
GEGEN DIESE BANKNOTE BEI IHREN HAUPTANSTALTEN
IN WIEN UND BUDAPEST SOFORT AUF VERLANGEN
ZWEI KRONEN
IN GESETZLICHEM METALLGELDE. WIEN, 1. MÄRZ 1917.
OESTERREICHISCH-UNGARISCHE BANK
DVĚ KORUNY
DWIE KORONY
DVE KRONE
DVIJE KRUNE
ДВІ КОРОНИ
DUE CORONE
ДВИЈЕ КРУНЕ
DOUĚ COROANE

WEI NEN
DVE KRONE
DVIJE KRUNE
ДВИЈЕ КРУНЕ
DOUĚ COROANE
2

2
KÉT KORONA
AZ OSZTRÁK-MAGYAR BANK E BANKJEGYÉRT BÁRKI KIVÁN-
SÁGÁRA AZONNAL FIZET BÉCSI ÉS BUDAPESTI FŐINTÉZETEINÉL
KÉT KORONA
TÖRVÉNYES ÉRCZPÉNZT.
OSZTRÁK-MAGYAR BANK

Gott strafe England!
16·167092
Darlehenskassenschein
Eine Mark.
Berlin, den 12. August 1914.
Reichsschuldenverwaltung.

6 b) 15/4 1919 fen. 50, tło jasno-bronzowo-fioletowe, druk ciemno-bronzowy.

Uwaga: Poszczególne wydania drukowane są na papierze o różnych znakach wodnych.

Zarząd Senatu Gminy Gdańska — (Der Senat Verwaltung der Stadtgemeinde Danzig):

7. 31/10 1922 mk. 100, 500, 1.000.
8. 15/3 1923 „ 1.000.
9 a) 20/3 1923 „ 10.000, 50.000, druk zielony.
9 b) 20/3 1923 „ 50.000, druk bronzowy.
10. 26/6 1923 „ 10.000, (Hans Holbein).
11. 8/8 1923 „ 1,000.000, (Daniel Chodowiecki).
12. 8/8 1923 ważne do 10/9 1923 mk. 1,000.000.

Uwaga: Bon Nr. 12 jest edycją Nr. 9 b) z przedrukiem czerwonym.

13. 8/8 1923 ważne do 15/9 1923 mk. 1,000.000.

Uwaga: Bon Nr. 13 jest edycją Nr. 9 b) z przedrukiem granatowym.

14. 8/8 1923 ważne do 15/10 1923 mk. 5,000.000.

Uwaga: Bon Nr. 14 jest edycją Nr. 9 b) z przedrukiem zielonym.

15. 31/8 1923 mk. 10,000.000, (Joh. Hevelius).
16. 22/9 1923 realizacja od 5/10 do 10/10 1923 mk. 100,000.000.
17. 26/9 1923 mk. 500,000.000, (Schopenhauer).
18. 11/10 1923 realizacja od 10/11 do 20/11 1923 mk. 5.000,000,000, mk. 10.000,000.000.

Okres dolarowy:

Gdański Krajowy Bank Gospodarczy S. A. (Danziger Landwirtschaftsbank A. G.):

A. 20 fen. zł., papier biało-zielony, druk czarny.
105 „ „ „ biało-niebieski, druk czarny.
210 „ „ „ biało-bronzowy, druk czarny.
420 „ „ „ biało-fioletowy, druk czarny.
B. 20 „ „ „ niebieski, druk bronzowy.
25 „ „ „ „ „ czarny.
105 „ „ „ „ „ zielony.
110 „ „ „ „ „ czarny.
210 „ „ „ „ „ „
420 „ „ „ „ „ „

Uwaga: Daty bite stempelkiem kauczukowym z miesięcy IX i X 1923 A. 210 fen. i 420 fen. Nr. czarny lub czerwony. Różne znaki wodne.

Gdański Bank dla Handlu i Przemysłu S. A. (Danziger Bank für Handel und Gewerbe A. G.):

A. 20 fen. zł., papier biało-zielony, druk czarny.

105 fen. zł., papier biało-niebieski, druk czarny.
210 „ „ „ „ -bronzowy, „ „
420 „ „ „ „ -fioletowy, „ „
B. 20 „ „ „ niebieski, druk bronzowy.
25 „ „ „ „ „ czarny.
105 „ „ „ „ „ zielony.
110 „ „ „ „ „ czarny.
210 „ „ „ „ „ „
420 „ „ „ „ „ „

Uwaga: Daty bite stempelkiem kauczukowym z miesięcy IX i X 1923. A. 210 fen. i 420 fen. Nr. czarny lub czerwony. B. Spotykają się różne odmiany Nr. z gwiazdką lub bez.

Bałtycko-Gdański Bank S. A. (Die Baltisch Danziger Bank A. G.):
1·— dol. 1/10 1923, papier biało-niebieski, druk czarny.
3·— „ daty bite stempelkiem kauczukowym, papier biało-niebieski, druk czarny.

Gdańskie Towarzystwo Kredytowe dla Handlu i Przemysłu S. A. (Die Danziger Credit-Gesellschaft für Handel und Gewerbe A. G.):
A. 20 fen. zł., Papier biały, druk oliwkowy.

Gdańskie elektryczne Koleje Miejskie S. A. (Danziger Elektrische Strassenbahn A. G.):
1 fen. zł., papier zielony, druk czarny.
2 „ „ „ ceglasty, „ „
5 „ „ „ żółty, „ „

Uwaga: Bez daty i wodnych znaków. W 2 fen. dwie odmiany cyfry.

Stowarzyszenie Kupców dla Zakupów Artykułów Kolonjalnych. Zarejestrowane Towarzystwo z ograniczoną poręką. (Einkaufs Genossenschaft der Kolonialwarenhändler. Eingetr. Genossenschaft m. beschr. Haftplicht).
Serja A. 1 fen. zł., papier biały, druk czarny.
2 „ „ „ „ „ bronzowy.
5 „ „ „ niebieski, druk czarny.
10 „ „ „ „ „ bronzowy.

Uwaga: 5 i 10 fen. posiadają znaki wodne.

Serja B. 1 fen. zł., papier biały, druk czarny.
2 „ „ „ „ „ bronzowy.
5 „ „ „ niebieski, druk czarny.
10 „ „ „ „ „ bronzowy.

Uwaga: Bez daty.

Bracia Freymann, Spółka z ograniczoną poręką. (Gebr. Freymann G. m. b. H.):
$^1/_{10}$ dol., papier różowy, druk czarny.
$^1/_4$ „ „ niebieski, „ „
$^1/_2$ „ „ bronzowy, „ „

1·— dol., papier żółty, druk czarny.

Uwaga: Ważne do 31/12 1923. Bez znaków wodnych.

A. W. Kaffemann Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością (G. m. b. H.):

1 fen. zł., papier różowy, druk czarny.

Nathan Sternfeld:

1, 2 fen. zł.

Uwaga: Bony pisane ręcznie na papierze do pakowania. Stempelek firmowy.

GDAŃSK - WRZESZCZ — (Danzig - Langfuhr):

G. Valtinat Parowa Mleczarnia (Dampfmolkerei):

1, 2, 5, 10 fen. zł.

Uwaga: Bez daty ważne do 1/12 1923.

Okres guldenowy:

Gdańska Kasa Centralna S. A. (Danziger Centralkasse A. G.):

1	fen.	gdański,	papier	biało-bronzowy,	druk	czarny,	2 odm.	zn.	wod.
2	„	„	„	„ -żółty,	„	„	2 „	„	„
5	„	„	„	„ -zielony,	„	„	3 „	„	„
10	„	„	„	„ -niebieski,	„	„	2 „	„	„
25	„	„	„	„ -fioletowy,	„	„			
50	„	„	„	„ -szary,	„	„	Nr. A Nr. A+B Nr.		
1·—	Gulden gd.		„	„ -zielony,	„	„			
2·—	„	„	„	„ -fioletowy,	„	„			
5·—	„	„	„	„ -bronz.-ziel.,	„	„			

Uwaga: Istniały jeszcze odcinki w następujących wartościach à 10·—, 25·—, 50·—, 100·— a może jeszcze wyższe, ale brak mi bliższych danych. Wszystkie banknoty wydane były dn. 22/10 1923 r.

1, 5, 50 fen. gdańskich, 1 Guld. z tego samego wydania z datą 1/11 1923.

Bank Gdański (Bank von Danzig):

10·—	Guldenów	gdańskich	10/2 1924,	papier	ceglasty.
25·—	„	„	„	„	szary.
100.—	„	„	„	„	niebieski.
500·—	„	„	„	„	zielony.
1.000·—	„	„	„	„	czerwony.

OLIWA — (Oliva):

Kasa Oszczędności Gminy Oliwy (Die Sparkasse der Gemeinde Oliva):

A.	20	fen.	zł.,	papier	biało-zielony,	druk	czarny.
	105	„	„	„	„ -niebieski,	„	„
	210	„	„	„	„ -bronzowy,	„	„
	420	„	„	„	„ -fioletowy,	„	„
B.	20	„	„	„	niebieski,	druk	bronzowy.
	105	„	„	„	„	„	zielony.
	210	„	„	„	„	„	czarny.

Uwaga: Daty bite stempelkiem kauczukowym z mięsięcy IX i X 1923.

A. Różne znaki wodne.

NOWY DWÓR — (Tiegenhof):

Magistrat:

6/3 1917 fen. 5, 10, 50, papier biały.
6/3 1917 „ 5, 10, 50, „ szary.
1/4 1920 „ 5, 10, 50.

NYTYCH — (Neuteich):

Magistrat:

9/5 1917 fen. 10, 50, tylko w podwójnych odcinkach.
1/4 1919 „ 10, 50, podpisy Wilde, Thoene.
1/4 1919 „ 10, 50, „ Thoene, Wilde.
2/6 1920 „ 5, 10, 50.
19/12 1921 „ 25, 50.

PALCZEWO — (Palschau):

Magistrat:

B. d. ważne do 31/12 1917 fen. 50.
„ „ „ „ 1/10 1917 „ 50.
„ „ „ „ 1/1 1918 „ 50.
„ „ „ „ 18/1 1918 „ 50, przedłużone.
„ „ „ „ 1/7 1918 „ 50.
„ „ „ „ 31/12 1918 „ 50.
„ „ „ „ 30/6 1919 „ 50.
„ „ „ „ 1/7 1920 „ 50.
„ „ „ „ 31/12 1920 „ 50.

SOPOTY — (Zoppot):

Okres markowy:

Magistrat:

13/8 1923 mk. 500.000.

Za wykup gwarantuje całym swym majątkiem i siłą podatkową gmina miejska Sopot. (Für die Einlösung haftet das gesamte Steuerkraft der Stadtgemeinde. Zahle die Stadtgemeine Zoppot.

13/8 1923 mk. 5,000.000, 2 odmiany znaków wodnych i Nr.
20/9 1923 „ 50,000.000.
28/9 1923 „ 100,000.000, 500,000.000, Nr. z gwiazdką lub bez.
28/9 1923 „ 20.000,000.000.

Uwaga: Bon powyższy przedrukowany jest na 5.000,000.000, które nie były w obiegu.

Wykupi Centrala Żyrowa dla Prus Wschodnich i Zachodnich. Gwarantuje jak wyżej.

Okres dolarowy:

Kasa Oszczędności Miasta Sopot (Die Sparkasse der Stadt Zoppot):

A. 20 fen. zł., papier biało-zielony, druk czarny.
105 „ „ „ „ -niebieski, druk czarny.
210 „ „ „ „ -bronzowy, „ „
420 „ „ „ „ -fioletowy, „ „
B. 20 „ „ „ niebieski, druk czerwony.
105 „ „ „ „ „ zielony.
210 „ „ „ „ „ czarny.
Uwaga: Daty bite stempelkiem kauczukowym z miesięcy IX i X 1923.
A. Różne wodne znaki. 210 i 420 fen. Nr. czarny lub czerwony.
Miejskie Zakłady Gazowe i Wodociągowe (Städtische Gas und Wasserwerke):
1, 2, 5, 10 fen. zł., papier biały, druk czarny.
Bez daty ważne do 1/2 1924. *Henryk Hendler.*

INWENTARYZACJA

Uzupełnienia „Spisu bonów wojennych“ (Cz. I, wyd. 2 i Cz. II) T. Solskiego. (Nadesłali pp. Brudnicki, Czerwiński. Frąckiewicz, Hendler, Jampoller, Kuczyński, Lisko, Nepros i Solski).

Nr. 238. kop. 3, 10.
Będzin: Skład Apteczny T. Wekselman i Ska, kop. 10, 1927.
Borysław: Dyrekcja górnicza Towarzystwa akcyjnego rafinerji olejów mineralnych, K 10. Wartość dodrukowana. 1918.
Chrzanów: Pesl (?) Bachner, K 1, 20/5 1919. Firma oznaczona tylko własnoręcznym.
„ Zarząd bożnicy wielkiej, fen. 20, w żargonie, rok wydania 5681 ery żydowskiej (1920/1).
„ Schia Holländer, K 1, 2, 5, 31/5 1919.
„ Sina Kurz, K 2, 5, 15/7 1919.
„ W. Bielecki, K 2, 12/7 1919.
Chwalowice (Chwallowitz, Górny Śląsk): Donnersmarckgrube, Mk 1, 2, 5, b. d. w. 15/9 1914.
Damasławek (Elsenau): Otto Knopf, Mühlenbesitzer, ₰ 25, 15/3 1917. Firma i data na stronie głównej odbijane pieczątkami, na odwrotnej stronie wpisana wartość.
Drohobycz: Michał Werdinger, skład papieru, h 10, 20, 50, b. d. (1918).
Jaworzno: Komunalne Kopalnie węgla S. A., Mp 500.000, 2,000.000, 5,000.000, 15/2 1924 w. 31/3 1924.
Klemensów: Stow. spoż. przy Cukrowni „Klemensów“, h 10, b. d.
Knurów: (Górny Śląsk). Gmina, Mk 1, 2, 5, 3/5 1922 w. 3/5 1923 „na pamiątkę przydzienia Knurowa do Polski“. (W języku polskim i niemieckim).

Kopalnia Hoym: (Hoymgrube — pow. Rybnik, Górny Śląsk). Czernitzer Steinkohlen-Bergbau A. G. Na blankietach Nr. 310 b) przedruk:

Mk 20 na Mp 1,000.000.
Mk 50 na Mp 2,000.000.
Mk 100 na Mp 5,000.000.
z datą 15/11 1923 w. 31/12 1923.

Odmiany:

I. Mp 1,000.000:

1) przedruk z obu stron normalny, ukośnie od góry do dołu.
2) przedruk na Av normalny, na Rv odwrotnie do tekstu.
3) przedruk tylko na Av.

II. Mp 2,000.000:

1) przedruk normalny z obu stron, bez błędów.
2) Av „dwa miljony“ — Rv „dwa mil ony“.
3) Av „dwa mil ony“ — Rv „dwa milony“.
4) Av „dwa mil ony“ — Rv „dwa m ilony“.
5) Av „dwa mil ony“ — Rv „dwa mil ony“.
6) Av „dwa mil ony“ — Rv „dwa milony“ odwrotnie do tekstu.

III. Mp 5,000.000:

1) Av i Rv normalny.
2) Av normalny, Rv odwrotnie.

Kopalnia Emma: (Emmagrube). Rybniker Steinkohlen-Gewerkschaft.

a) Mk 1, 5, 15/8 1914 w. 15/9 1914.
b) Mk 2, 5, 10, 20, 50, 11/11 1918 w. 31/12 1918.

Bony b) były używane w roku 1921 z uzupełnioną stemplem nową datą wystawienia: 14/5 1921 i terminem ważności przedłużonym za pomocą stempla do 15/6 1921. Z dwiema odmianami w kroju cyfry 5 (w Mk 5) i 2 (w Mk 20) w nadruku.

c) Mk 50, 100, 12/5 1921 w. 31/5 1921.
d) Mk 5, 20, 50, 100, 12/6 1921 w. 31/7 1921.
e) Mk 50 jak d) przestemplowane na Mp 500 i Mk 100 na Mp 1.000 z ważnością do 30/11 1922.
f) Mp 500.000, 7/9 1923, na blankiecie jak d), jednak z polską firmą: Rybnickie Gwarectwo Węglowe.

Uwaga: Nr. 320 w Spisie Cz. II, należy skreślić.

Królewska Huta: Nr. 321 (Cz. II) ma być Mk 20, 30/5 (nie 31/5) 1921 w. 30/6 1921. Inne wartości bez zmiany.

Limanowa: Talmud Tora, h 50, II 1920. Tekst polski i żydowski.

Lublin: Cukiernia A. K. Semadeni, h 50, b. d.

Łódź: Rob. Stow. Spoż. „Metalowiec“, fen. 50, b. d.
„ Wirtschafts-Sekcje bei der Arbeiterheim, fen. 2, 3, b. d. Miejscowość na bonie nie wymieniona — w żargonie.
„ Nr. 364, kop. 5, b. d. w 1/4 1916.
Łuck: Łuckoje Obszcz. Sobranie „Obiedynenie“, rb. 5, b. d. (1918). W języku rosyjskim. Wartość „rub.“ zmieniona czerwonym atramentem na „kar.“.
Milowice: Stow. Spoż. „Sprawiedliwość“, a) kop. 2, 3, 5, 20, b. d. b) fen. 2, 3, 5, 10, 15, b. d. Brak miejsca wydania.
Niewiadom Górny: (Oberniewiadom, Górny Śląsk) Hoymgrube. Mk 1, 2, 5, b. d. w. 15/9 1914. Z odmianami w kształcie cyfr.
Nieśwież: Polska Spółka. Mp. 5, 10, 20, 5/8 1922. Hektografowane. Kwoty w słowach i cyfrach, oraz Nr. ręcznie wpisywane.
Ostrowiec: (Ziemia Radomska), Magistrat, Mp 1, 5, 10.
Równe: Kooperatywa „Krasnoje Solniszko“, rb. 10, b. d. (1919). Miejscowość na bonie nie wymieniona. W języku rosyjskim.
„ Kooperatywa Zawodowego Związku Pracowników, rb. 10 1919. Kwota w cyfrach i słowami, oraz dzień i miesiąc wydania wpisywane czerwonym atramentem. W języku rosyjskim.
Sławsk: Nr. 413 (Cz I) dodać: kop. 20.
Sosnowiec: Tow. górniczo-przemysłowe „Saturn“, fen. 5, 10, 50, b. d. w. 31/12 1917.
„ Nr. 423 dodać: fen. 10.
„ Administracja „Iskry“, kop. 2, b. d. (1914/5). Bez miejsca wydania.
„ Nr. 424, kop. 1, 30, w. 1/5 1917.
„ I. Grochowina, kop. 3, 5, 10, b. d.
„ Ch. Klapfer, kop. 5, b. d.
„ W. Percik, kop. 5, 10, 15, 20, b. d.
„ Mag. towarów galanteryjnych i konfekcji P. Kucharski, a) kop. 1, 2, 3, 5, 10, 15, 20, b. d. (1, 2, 3, 15 żółte, 5 czerwone, 10 różowe, 20 zielone); b) kop. 1, 2, 3, 5, 10, 15, 20, b. d. różowe. a) i b) odbijane stemplem.
Stryj: M. Pritsch, handel korzenny i mieszany. K 1, 2, 5, b. d. (1919).
Wilczogóra: Nr. 487 (Cz. I) dodać: kop. 30.
Wodzisław (Loslau, Górny Śląsk): Miasto. Mp 1, 2, 5, 10, 9/6 1921 w. 1/10 1921.
Zakopane: Dawid Singer, rzeźnik, K 1.

Żnin: Dyrekcja Cukrowni, Mp 25.000, 50.000, 100.000, b. d. Odbijane za pomocą ręcznej drukarenki.

Żydaczów: Ch. Steif, handel żelaza, K 1, 2, b. d. (1919).

Sprostowania. Podane w Nrze 2 z 1925 r. (str. 53) wiadomość o istnieniu odrębnych bonów Urzędu starszych Tow. kupieckiego w Zduńskiej Woli nie jest prawdziwa. Natomiast bony Magistratu m. Zduńskiej Woli (kop. 5, 10, 15, 25, 30) posiadają na odwrotnej stronie rosyjską pieczęć Urzędu Starszych Zduńkowolskiego Tow. kupieckiego.

Również notatkę w Nrze 4 z 1925 r. (str. 100), odnoszącą się do bonów Tow. pożyczkowo-oszczędnościowego w Zduńskiej Woli, należy zmienić w tym sensie, że istniały bony wymienionego Towarzystwa na kop. 5, 10, 15, 20, 25, 30, 50 z tekstem na stronie głównej w języku rosyjskim i polskim; na stronie odwrotnej podana jest wartość w obu językach, 3 ręczne podpisy, oraz pieczęć rosyjska. *T. S.*

CZASOPISMA — KSIĄŻKI — KATALOGI

„Das Notgeld" Nr. 3 z 1926 r. Dr. Keller: Erinnerungen eines Notgeldsammlers (c. d.). Die Neuauflage des Kleingeldbuchs. Das Grossgeld von 1923 (c. d.). Rundschau. Literatur. Monatliche D. H. S. Mitteilungen (Deutscher Hartgeld-Sammlerbund). Ing. A. Lohse: Die Silbermünzen der deutschen Reichswährung. Tabellen der neuen Reichsmünzen 1923—1925. Vereinsnachrichten. Ogłoszenia.

Nr. 4. Dr. Keller: Erinnerungen eines Notgeldsammlers (koniec). Die Neuauflage des Kleingeldbuchs (c. d.). Das Grossgeld von 1923 (c. d.). Rundschau. Literatur. Vereinsnachrichten. Monatliche D. H. S. Mitteilungen. Ogłoszenia.

Nr. 5/6. Was uns not tut. Dr. M. Bahrfeldt: Strassenbahnmarken als Notgeld. Die Neuauflage des Kleingeldbuchs (c. d.). Rundschau, Literatur, Briefkasten. Vereinsnachrichten. Mitteilungen des Verlags. Monatliche D. H. S. Mitteilungen. Ogłoszenia.

A. Lohmeyer „La Monnaie de Nècessité en Russie 1914—1923" w „Arethuse" Revue trimestrielle, Jan. 1926. Nakład J. Florange, Paris, Rue de la Banque 17. Z ilustracjami.

Firma Carl Erich Behrens, Gr. Flottbeck, Brahmstrasse 8, ogłosiła duży spis bonów do sprzedaży, miedzy nimi następujące *Polonica* z okresu t. zw. „Grossgeld 1918": Odolanów, Czarnków, Gostyń, Jarocin, Katowice, Koźmin, Krotoszyn, Leszno, Lubawa, Poznań-Provinzialverband, Poznań-West, Starogard, Rawicz, Szamotuły, Śrem, Środa, Wyrzyska.

NOTATKI

Nowa emisja biletów dwudziesto złotowych. Bank Polski puścił w obieg bilety bankowe dwudziesto-złotowe II emisji B z datą 15 lipca 1924 r. Dla uniknięcia nieporozumień Bank Polski wyjaśnia, że rysunki, tekst, podpisy i wymiary obrazu biletów tych są takie same, jak biletów II emisji A, różnią się tylko tem,

że wykonane zostały na papierze białym, lekko rypsowanym (a nie gładkim kremowym), takim samym, jak bilety pięćdziesięcio złotowe. Poza tem litery serji i cyfry numeru są odmiennego kroju i większe, niż na biletach serji A.

Bony Grudziądza wydane w r. 1918 przez miasto i powiat (Stadt und Landkreis) posiadają napis „Kriegsnotgeld" (Mk 5, 10, 20) lub „Notgeldschein". Z tym ostatnim napisem znane są dotychczas Mk 5 i 20, a prawdopodobnie istniały również bony na Mk 10.

Nowe banknoty. Z dniem 15 lutego mają być puszczone w obieg nowe banknoty 10-, 20- i 50-złotowe, które z czasem zastąpić mają będące w obiegu obecnie. Nowe banknoty różnić się będą znacznie od starych.

Przedewszystkiem znak wodny — największa trudność dla fałszerzy, będzie umieszczony nie jak dotychczas w białem kole, lecz na podobieństwo dawnych rublówek rosyjskich i austrjackich koronówek, zajmować będzie około dwie siódme banknotu, jako biały margines. Znaki wodne wyobrażać będą najświetniejsze postacie z pośród polskich królów: na 10-złotowym banknocie Bolesław Chrobry, na 20-złotowym Kazimierz Wielki i na 50-kach Stefan Batory.

Rysunek ogólny banknotu 10 zł., nie jest jeszcze ustalony, 50 zaś posiadać będą na jednej stronie dwie tarcze wśród alegorycznych postaci polskiej żniwiarki z sierpem i snopem pszenicy oraz Merkurego. Na odwrocie znajdować się będą podobizny historycznego, dawnego gmachu Banku Polskiego i dzisiejszego budynku tej instytucji.

Banknot 20-złotowy posiadać będzie ten sam rysunek, tylko nieco zmniejszony i utrzymany w innym kolorze.

Projekt banknotu 20- i 50-złotowego jest dziełem prof. Kamińskiego z warsz. politechniki; 10-złotowy projektował znany malarz p. Eichler. Oba projekty, pochodzące z rozpisanego przez Bank Polski w swoim czasie konkursu, zmieniono nieco, przystosowując je bardziej do praktycznych wymagań.

Za wyjątkiem drobnej części prac kliszarskich, wykonanych we Francji, wszystkie inne roboty wykonano wyłącznie w kraju. Państwowe zakłady graficzne drukują 50-ki i 10-ki złotych, drukarnie Banku Polskiego zaś 20-złotówki.

Na przyszłość przewidywane jest oddawna stworzenie dużej instytucji wytwarzającej papiery państwowe i bankowe. W ostatnich czasach zatwierdzono ostatecznie statut tego zakładu p. n. „Wytwórnie papierów wartościowych". Przedsiębiorstwo to będzie towarzystwem akcyjnem; akcje podzielone będą między Skarb Państwa i Bank Polski.

Zbiór Dra Arnolda Kellera w Berlinie obejmował z końcem 1925 roku imponującą cyfrę 55.000 sztuk bonów i pieniędzy papierowych wszystkich państw i wszystkich epok. Jeżeli się zważy, jak olbrzymia ilość bonów pojawiła się podczas wojny i w okresie inflacyjnym w samych Niemczech, nie licząc nawet Rosji i Francji, pojąć można, że stosunkowo łatwo było dojść do tak pokaźnej cyfry. Dla porównania wymienimy zbiór p. Edwarda Neprosa w Warszawie, liczący około 5.000 szt., ale bonów tylko polskich, względnie na ziemiach polskich w czasie wojny wydanych. Kto zbiera te rzeczy, wyobrazi sobie ogrom pracy, trudów, czasu i wydatków, włożonych dla uzyskania takiego rezultatu.

Brudzew. Pojawiły się nowe odbitki bonów osady Brudzew w 4 serjach po kop. 5, 10, 15, 20, 50. Serja 1-sza i 2-ga z datą 1915 są drukowane na niebieskim papierze, ramka z owali między linjami. Serja 3-cia i 4-ta z datą 1916 drukowana na zielonym kartonie, ramka z kwadracików. Na wszystkich brak pieczątki, którą zaopatrywane były bony oryginalne, na odwrotnej zaś stronie bonu umieszczono podpisy, jak na oryginałach.

Sosnowiec, Firma P. Kucharski. Magazyn towarów galanteryjnych, konfekcji męskiej i damskiej, miała 2 emisje bonów, różniących się między sobą jedy-

nie barwą kartonu, w wartościach po kop. 1, 2, 3, 5, 10, 15, 20. W pierwszem wydaniu kop. 1, 2, 3, 15 były żółte, kop. 5 czerwone, kop. 20 zielone, kop. 10 różowe (jak wydania 2-go), wszystkie zaś wartości wydania drugiego były barwy różowej. Bony odbijane były stemplem na bloczkach kasowych i zaopatrzone własnoręcznym podpisem pod tekstem, oraz stemplem firmowym na stronie odwrotnej.

Wydano ogółem:

1 emisji na	rb. 100,	2 emisji	rb.	25
wycofano i spalono	„ 95	„	„	12·50
Pozostało niewycofanych około	„ 5	„	„	12·50

I. F.

Wycofane banknoty niemieckie. Poselstwo niemieckie podaje do wiadomości, że niemiecki Rentenbank wycofuje z obiegu jedno- i dwu-markowe banknoty marek rentowych, noszące datę 1-go listopada 1923. Banknoty te będą przyjmowane przez kasy urzędowe do dnia 30 września br. Wymianę tych banknotów na inne przeprowadzać będą kasy Banku Rzeszy do dnia 5 grudnia br.

Nowe banknoty węgierskie. Węgierski Bank Narodowy wydał w dniu 27 grudnia 1926 r. nowe banknoty opiewające na 5, 10, 20, 50, 100 i 1000 pengö. Noty 5-pengö'we zdobi z jednej strony portret Stefana Szechenyi'ego, zaś ze strony odwrotnej most łańcuchowy na Dunaju. Na stronie głównej not 10-pengö'wych umieszczono portret Franciszka Deaka, zaś na stronie odwrotnej budynek parlamentu węgierskiego. Banknoty 20-pengö'we mają na stronie głównej podobiznę Ludwika Kossutha, na stronie odwrotnej widoczek z Jeziorem Błotnem. Główną stronę not 50-pengö'wych zdobi portret Rakoczy'ego, wedle obrazu Maneóka, stronę odwrotną odbitka z obrazu Lotza „Burza w puszcie". Noty 100-pengö'we mają na stronie głównej w owalnej ramce podobiznę króla Macieja, zaś na stronie odwrotnej widok zamku cesarskiego w Budzie z wstęgą Dunaju na pierwszym planie. Banknoty 1000-pengö'we nie są jeszcze puszczone w obieg. Wszystkie banknoty prócz 5-pengö'wych mają znak wodny z liter M. N. B. (co oznacza w języku polskim: Bank Narodowy Węgierski). *W. Ch.*

Z drukarni Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, pod zarządem Kazimierza Figwera.